

bretot a analitzar les institucions productores de serveis, típiques del capitalisme industrial i financer, causants, com apuntava Illich, de «contraproductivitats» creixents, a través de les quals demostrava com les produccions industrials tenen «resultats oposats» a les finalitats declarades, sigui en els camps de l'educació, l'energia, la medicina o els transports.

Al costat del concepte de «contra-productivitat», va anar elaborant en els seus treballs els de «convivencialitat», el de «monopoli radical» (en el sentit d'apropiació absoluta que feien els «experts» o «professionals» de les seves recerques o programacions) i el de «treball a l'ombra», concepte que li serví, de cara a l'estament sobretot femení, per a designar aquella «forma totalment diferent de treball no retribuït que una societat industrial exigeix com a complement indispensable de la producció de béns i serveis, una servitud no retribuïda que no contribueix en cap manera a l'economia de subsistència».

Així, doncs, la crítica del «desenvolupament» i la del «professionalisme»

lliurat a la «globalització» més cruel), el seu nom va desaparèixer de les tribunes públiques, i no segurament per voluntat pròpia.

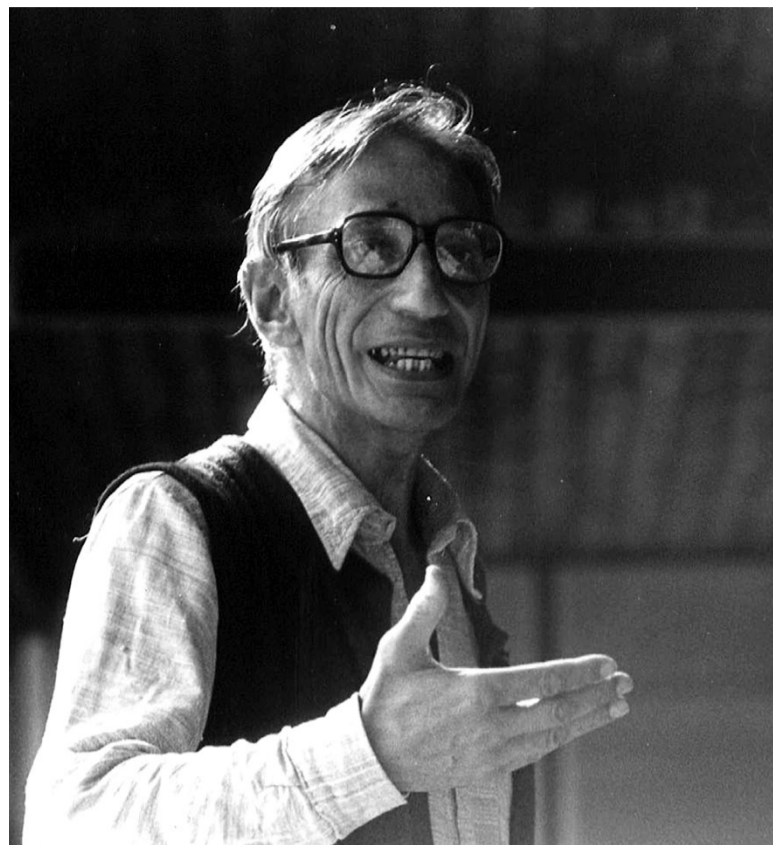
Alguns, fins i tot, el donaven per mort. Era una forma de silenciar-lo davant de la «gent», els destinataris de la seva recerca, i de reduir-lo a unes minories alternatives, molt actives, però amb dificultats d'accés al gran públic, dominat com deia ell pel «monopoli radical» dels experts o professionals.

Una d'aquelles «minories alternatives» era ECOROPA —que ara commemora els seus trenta anys d'existència—, fundada entre Bordeus, París i Ginebra, el 1976, per una colla d'homes i dones preclars com Denis de Rougemont, Edward Kressmann, Bernard Charbonneau, Agnès Bertrand, Solange Fernex, Jacques Ellul, Brice Lalonde o Edward Goldsmith, gent de primera línia del pensament ecològic europeu. Allí va ser convidat Illich, el setembre de 1980 a la Universitat de Kassel (RFA), per dissertar sobre «El treball a l'ombra», i allí, escoltant-lo, en Santi Vilanova i jo ens diem: «Quina pena que no es

passi per Barcelona!». Però immediatament concloïem, resignats, que a l'inici del regnat pujolià —que havia de ser llarg— no era gaire probable que els sermons de l'antic pastor Illich poguessin ser escoltats en directe a la nostra terra. Això sí: Servan-Schreiber, Garrigues Walker i la resta de la «quadrilla» multinacional anglo-nord-americana, el que vulgueu.

La dignitat del seu silenci

I, així, uns i altres vam anar «passant». Aquelles hores de Kassel em van donar la dimensió —i el temps m'ho ha confirmat— de l'il·lich de l'immediat futur, d'aquell any, quan començava la seva itinerància filosòfica, fins a la seva mort, el 2002. Veient-lo i escoltant-lo, en aquell ja llunyà 1980, amb el seu gest enèrgic, però amb una voluntat infinita de parar l'orella a qualsevol signe de la realitat ambiental-humana, no m'estranya el que va venir després. El seu nom, certament, devia anar esborrant-se de la memòria popular que l'havia llegit i, mentre «els creadors

FOTOS: SANTIAGO VILANOVA

A partir de la dècada dels vuitanta, amb el món ja del tot «globalitzat», la veu d'Ivan Illich va ser silenciada de totes les tribunes públiques, i no per voluntat pròpia.

Al finals de la dècada dels vuitanta, girant del dret i del revès la Història oficial, havia declarat: «Jo dic simplement que és humiliant i horrorós viure avui en dia».

van ser els elements centrals de la seva teoria crítica social. El primer, per ser el mètode que, en el seu nom, va permetre la «destrucció del model de subsistència ancestral dels pobres», i el segon per ser el vehicle inductor de transmissió, en tant que les «professions són cossos socials constituïts per a la producció de serveis».

Per fer aquesta crítica es va valdre de l'anàlisi pràctica, sociològica i econòmica, del capitalisme realment existent, és a dir, de «les eines», els sistemes tecnològics que la dominació estructural anava introduint en el funcionament social de les institucions modernes.

Filòsof itinerant

Després del tancament del CIDOC de Cuernavaca, el 1976, on «en una acció eminentment comensal» (col·lectiva), com deia la seva gran col·laboradora, Valentine Borremans, van ser parits tots aquests models analítics, Ivan Illich va esdevenir un «filòsof itinerant» i el seu mestratge es repartí, a través de seminaris, congressos i classes, per universitats (com la de Bremen), centres d'estudis i associacions d'arreu del món. La seva obra escrita i oral, definida per ell mateix com una «arquitectura de llibertats cíviques», havia tingut, sobretot els anys setanta, un gran ressó imprès en els mitjans francesos (*Le Monde*, *Le Nouvel Observateur*, *La Gueule Ouverte*, *Esprit*, *Les Temps Modernes* o *Le Monde diplomatique*), però en la dècada següent, la dels vuitanta (amb el triomf de les tesis neoliberals) i sobretot en la dels noranta (amb el món ja completament

TINTIN AU PAYS DES IDEES OU LES FRAYEURS EXISTENTIELLES DE MILOU.

de confusió d'alt nivell» augmentaven l'entropia verbal amb debats infinits i tan ben remunerats, ell, l'il·lich de la «paraula encarnada», el teòleg que havia escrit que «el misteri de l'Encarnació ha estat traït», defensava «el dret a la dignitat del silenci». Era el 1982, a Tòquio, en un discurs en plena època de preparatius d'instal·lació dels euromíssils de l'OTAN a Europa, negant-se a participar en qualsevol «debat sobre el genocidi».

Ell, que amb una gran intel·ligència dialèctica i amb gran coneixement de la Història, havia girat del dret i del revés el que havien «fet» i «dit» les «institucions modernes», declarava públicament, a finals d'aquells anys vuitanta: «Jo dic simplement que és humiliant i horrorós viure avui en dia». Durant aquella dècada i la següent, el pensament d'il·lich afinà encara més les contradiccions insalvables del sistema global en què estàvem posats. Van ser els anys de llibres tant o més fonamentals que els de la primera etapa, i que pràcticament només poden ser llegits en francès, anglès o alemany (també es poden trobar molts textos de franc a www.ivanillich.org), com *El gènere vernacular* (1983), *H2O, les aigües de l'oblit* (1988), *Del llegible al visible* (1991) i *Dins el mirall del passat* (1994), volums que, amb una altres dos (*Le chômage créateur*, 1977, i *Le travail fantôme*, 1981), formen les gairebé mil pàgines del segon volum de les seves *Obres Completes*, editades per Fayard a París, el 2005.

En aquests textos, llargament meditats tant com debatuts en aquella «acció comensal» d'alimentació mútua oral i col·lectiva,

Illich mostra com realitats trans-històriques i materials —com les llengües, els llocs (geografies habitades) o l'aigua, per exemple— han esdevingut metàfores virtuals desencarnades. Aquesta desencarnació la relacionava amb la pèrdua històrica del «gènere vernacular» (masculí-femení, gèneres que Illich considerà «assimètrics i complementaris») que encarna la modernització occidental a través de la «unisexualització», una «degeneració —deia el filòsof— que la societat capitalista farà passar com a igualtat entre homes i dones, fet que cap estadística confirma».

La diferenciació històrica entre «pax populi» i «pax economica» també forma part de les millors pàgines d'aquest segon volum de les *Obres Completes*, un recorregut apassionant del segle XII fins ara (sense cap voluntat de «retorn al passat») per demostrar com els valors vernaculars, comunitaris i de subsistència autònoma i solidària popular han estat progressivament absorbits, desplaçats i integrats, a través de l'Estat-Nació i el «desenvolupament», per la dependència de la producció accelerada i concentrada de béns i de serveis.

En fi, no acabaríem mai descabellant el riquíssim trajecte mental d'Ivan Illich. Qui tingui el coratge de continuar-lo llegint pel que diu i no només pensant en les dificultats pràctiques de posar en marxa el que proposa, sabrà immediatament, i més que mai, que no hi ha sortida humana possible en l'actual teranyina «globalitzadora». Ja ho va preveure fa quaranta anys. Per desgràcia, la realitat no l'ha desmentit. Trist i gran privilegi alhora.